

Ж. БАЛАСАГЫН АТЫНДАГЫ КЫРГЫЗ УЛУТТУК УНИВЕРСИТЕТИ

**Б.Н. ЕЛЬЦИН АТЫНДАГЫ КЫРГЫЗ-РОССИЯ СЛАВЯН
УНИВЕРСИТЕТИ**

Д 08.20.622 диссертациялык кеңеши

Ко жазма укугунда
УДК 311.4(575.2)(04)

ЭСЕНГЕЛДИ КЫЗЫ АЛТЫНАЙ

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНДА СОЦИАЛДЫК КЫЗМАТ
КӨРСӨТҮҮЛӨРГӨ СТАТИСТИКАЛЫК ТАЛДОО**

08.00.12 – бухгалтердик эсеп, статистика

Экономика илимдеринин кандидаты
окумуштуулук даражасын изденип алуу
үчүн жазылган диссертациянын
авторефераты

Бишкек – 2022

Иш Эл аралык башкаруу, укук, каржы жана бизнес академиясынын бухгалтердик эсеп жана финансы кафедрасында аткарылды

Илимий жетекчи

Акылбекова Нелли Ильинична,

экономика илимдеринин доктору, доцент,
эл аралык башкаруу, укук, финансы жана бизнес
академиясынын Философия жана социалдык-
гуманитардык сабактар кафедрасынын башчысы

Расмий оппонеттер

Осмонова Айнура Анваровна,

экономика илимдеринин доктору, доцент,
профессор Кыргыз - Россия Славян
университетинин бухгалтердик эсеп, талдоо жана
аудит кафедрасы. Б. Н. Ельцин

Кадырбердиева Аида Садыбакасова,

экономика илимдеринин кандидаты, доцент,
Кыргыз Республикасынын Президентине караштуу
Ж. Абдырахманов атындагы Мамлекеттик
Башкаруу академиясынын экономика жана
менеджмент кафедрасынын доценти

Жетектөөчү мекеме

М. Рыскулбеков атындагы Кыргыз экономика
университети, финансы жана финансы
технологиялары кафедрасы (720033, Кыргыз
Республикасы, Бишкек ш., Тоголок Молдо көч.,
58).

Коргоо 2022-жылдын 29 сентябры саат 16.30 да Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин жана Б. Ельцин атындагы Кыргыз-Россия Славян университетинин алдындагы экономика илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн диссертацияларды коргоо боюнча Д. 08.20.622 диссертациялык кеңештин жыйынында 720033, Кыргыз Республикасы, Бишкек ш., Жибек Жолу пр. 394 дареги боюнча өтөт.

Диссертация менен Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин (720033, Бишкек ш., Фрунзе көч, 54/7) жана Б.Н. Ельцин атындагы Кыргыз-Россия Славян университетинин (720000, Бишкек ш., Киев көч. 44) китепканаларынан, ошондой эле ДК <http://dissovetecon.knu.kg> сайтынан таанышууга болот.

Автореферат 2022-жылдын 26 августа таркатылды.

Диссертациялык кеңештин

окумуштуу катчысы,

экономика илимдеринин доктору, доцент

Есеналиева Б.Б.

ИШТИН ЖАЛПЫ МҮНӨЗДӨМӨСҮ

Диссертациянын темасынын актуалдуулугу. Экономиканы өнүктүрүүнүн социалдык түзүүчүсүнүн артыкчылыгы адам капиталын өнүктүрүүгө кошкон анын олуттуу салымы менен түшүндүрүлөт. Коомдун өнүгүшүнүн социалдык түзүүчүсүнүн ролу өтө чоң жана тез үйрөнүү жөндөмдүүлүгү, зарыл болгон билимди алуу, жаңы билимдерди жаратуу жана эмгекке болгон жөндөмдүүлүктү сактоо технологиялардын жана экономиканын өнүгүү деңгээлин аныктап турган учурда, маалымат доорунда адам ресурстарынын интеллектуалдык жана физикалык потенциалы социалдык сектордо түзүлгөндүктөн экономикалык түзүүчүгө кыйла таасирин тийгизет. Мында билим берүү жетектөөчү абалды ээлейт, анткени билим берүү кызматтары жыргал жашоону жаратуу үчүн зарыл болгон кесиптик билимдерди жана көндүмдөрдү түзөт.

Саламаттык сактоо, билим берүү, маданият, пенсиялык камсыздоо жана социалдык коргоо, турак жай жана коммуналдык кызматтар ж.б. сыяктуу тармактарды камтыган социалдык чөйрөнүн ролун өнүгүп жаткан экономиканын өзгөрүлүп туруучу социалдык-экономикалык чөйрөсүнүн шарттарында кайрадан баалоо кыйынга турат, себеби адам капиталынын сандык жана сапаттык өнүгүүсүн аныктайт.

Адамдын жеке сапаттары дүйнөлүк эмгек рыногунда анын талаптуулугун жана ийгиликтүүлүгүн аныктоочу болуп саналган тармактык экономиканын пайда болуусунун жана өнүгүүсүнүн негизи болуп калган ХХI кылымдын маалыматтык-технологиялык революциясы адам капиталынын сапатына жогорку талаптарды коет.

Негизин физикалык, интеллектуалдык жана руханий түзүүчүлөр түзгөн адам капиталы жалпы коомдун колдоосунун аркасында түзүлүүгө тийиш. Коом алдындагы үстөмдүк кылган жоопкерчилик жана милдет экономиканын субъекти катары албетте мамлекетке жүктөлөт, анткени социалдык сектор колдоого жана субсидиялоого өтө муктаж. Өз өнүгүүсүн жана коомдун социалдык кызматтарга канааттануусун өз алдынча камсыздоого жөндөмсүздүүлүктү социалдык тармактар мамлекеттик чыгымдар жана мамлекеттик колдоонун бардык түрлөрү менен компенсацияланууга тийиш.

Жогоруда айтылгандар менен изилдөөнүн темасынын актуалдуулугу аныкталат.

Диссертациянын темасынын артыкчылыктуу илимий багыттар, ири илимий программалар (долбоорлор), билим берүү жана илимий мекемелер тарабынан жүргүзүлгөн негизги илимий-изилдөө иштери менен байланышы. Диссертациялык изилдөөнүн темасы 2018–2040-жылдарга Кыргыз Республикасын өнүктүрүүнүн улуттук стратегиясын ишке ашыруу, 2018–2022-жылдар мезгилинде Кыргыз Республикасынын региондук саясатынын концепциясы, 2035-жылга чейинки мезгилде Кыргыз Республикасын экономикалык өнүктүрүүнүн инновациялык

модернизациялоо концепциясы жана «Кыргыз Республикасы үчүн комплекстүү узак мөөнөттүү миграциялык саясатты иштеп чыгуу» БУУӨП долбоору, «Биримдик, Ишеним, Жаратмандык» 2018–2022-жылдар мезгилинде Кыргыз Республикасын өнүктүрүү программасы менен байланышкан ж.б..

Изилдөөнүн максаты жана милдеттери. Диссертациялык иштин максаты болуп Кыргыз Республикасында социалдык кызмат көрсөтүүлөрдү статистикалык талдоонун негизинде адам капиталынын сапатын жогорулатууга багытталган Кыргыз Республикасында социалдык кызмат көрсөтүүлөрдү өнүктүрүүнүн негизги багыттарын иштеп чыгуу болуп саналат.

Коюлган максатты ишке ашыруу изилдөөнүн логикасына жана түзүмүнө ылайык келген төмөнкүдөй милдеттерди чечүүнү талап кылат:

- социалдык кызмат көрсөтүүлөрдү өнүктүрүүнүн теориялык, уюштуруу жана ченемдик укуктук негиздерин изилдөөнү;
- чет өлкөлөрдүн жана эл аралык уюмдардын социалдык кызмат көрсөтүүлөрүн талдоонун статистикалык системаларына диагностика жүргүзүүнү;
- Кыргызстандын социалдык кызматтарын баалоонун статистикалык көрсөткүчтөрүнүн комплекстүү системасын аларды топтоштуруунун жана классификациялоонун негизинде иштеп чыгууну;
- Кыргыз Республикасында адам капиталын өнүктүрүүгө саламаттык сактоо кызматтарынын көрсөткүчтөрүнүн таасирине көп фактордуу корреляциялык-регрессиялык талдоону, кызматтарынын өнүгүүсүнө статистикалык талдоону жүргүзүү;
- 2035-жылга чейинки мезгилге Кыргыз Республикасында адам капиталын өнүктүрүүнүн статистикалык көрсөткүчтөрүнө болжолдуу баа берүүлөрдү эсептөө;
- Кыргыз Республикасында адам капиталынын сапатын жогорулатууга багытталган социалдык кызмат көрсөтүүлөрдү өнүктүрүүнүн артыкчылыктуу багыттарын иштеп чыгуу;

Диссертациялык иштен **алынган натыйжалардын илимий жаңылыгы** Кыргыз Республикасында адам капиталынын сапатын жогорулатууга багытталган социалдык кызмат көрсөтүүлөрдү өнүктүрүүнүн артыкчылыктуу багыттарын иштеп чыгуудан турат:

- социалдык кызмат көрсөтүүлөрдүн теориялык, уюштуруу жана жөнгө салуучу негиздерин аныктоонун жана жалпылоонун негизинде «социалдык кызмат көрсөтүүгө» автордук аныктама берилди;
- чет өлкөлүк жана эл аралык уюмдардын социалдык кызмат көрсөтүүлөрүн талдоонун статистикалык системаларын диагностикалоо;
- социалдык кызмат көрсөтүүлөрдү өнүктүрүүнүн индикаторлору катары Кыргыз Республикасынын калкынын жашоо деңгээлинин көрсөткүчтөрүн статистикалык талдоо;

– Кыргыз Республикасында адам капиталын өнүктүрүүгө саламаттык сактоо кызматтарынын көрсөткүчтөрүнүн таасирине көп фактордуу корреляциялык-регрессиялык талдоо, Кыргыз Республикасында билим берүү кызматтарынын өнүгүүсүнө статистикалык талдоо;

– 2035-жылга чейинки мезгилге Кыргыз Республикасында адам капиталын өнүктүрүүнүн статистикалык көрсөткүчтөрүнө болжолдуу баа берүүлөр;

– Кыргыз Республикасында адам капиталынын сапатын жогорулатууга багытталган социалдык кызмат көрсөтүүлөрдү өнүктүрүүнүн артыкчылыктуу багыттары иштелип чыкты.

Диссертациялык изилдөөдөн **алынган натыйжалардын практикалык маанилүүлүгү** Кыргыз Республикасында социалдык кызмат көрсөтүүлөрдү өнүктүрүүнү жөнгө салуу боюнча иш-чараларды иштеп чыгууда министрликтердин, ведомстволордун практикасында изилдөөнүн жоболорун жана тыянактарын колдонуу мүмкүндүгүнөн турат. Негизги тыянактар, сунуштар жана илимий-практикалык сунуштамалар Кыргыз Республикасында социалдык кызмат көрсөтүүлөрдү өнүктүрүүнү жөнгө салуу боюнча стратегияларды, программаларды жана пландарды иштеп чыгууда, ишке ашырууда, ошондой эле «Статистика», «Социалдык статистика», «Камсыздандыруу», «Финансы», «Бюджеттен тышкаркы фонддор» ж.б. дисциплиналар боюнча «Экономика» багытында бакалаврлар менен магистрлерди даярдоодогу окуу процессинде пайдаланылышы мүмкүн.

Алынган натыйжалардын экономикалык маанилүүлүгү. Кыргыз Республикасында социалдык кызмат көрсөтүүлөрдү өнүктүрүүнүн социалдык-демографиялык аспектилерин талдоонун негизинде теориялык-методологиялык жоболор, тыянактар жана практикалык сунуштамалар министрликтер жана ведомстволор тарабынан өлкөнү социалдык-экономикалык өнүктүрүүнүн концепцияларын жана стратегияларын иштеп чыгууда, ошондой эле Кыргыз Республикасында социалдык кызмат көрсөтүүлөрдү өнүктүрүүнү жөнгө салуу боюнча стратегиялык башкаруу чечимдерин болжолдоо жана кабыл алууда пайдаланылышы мүмкүн.

Иште сунушталган социалдык кызмат көрсөтүү системасынын стратегиялык артыкчылыктары жана өркүндөтүү багыттары мамлекеттик жана региондук деңгээлдерде республикада жана анын региондорунда социалдык кызмат көрсөтүүлөрдү өнүктүрүүнү модернизациялоодо, ошондой эле Кыргыз Республикасында социалдык кызмат көрсөтүүлөрдү өнүктүрүү концепциясын иштеп чыгууда пайдаланылышы мүмкүн.

Иштелип чыккан практикалык сунуштамалар социалдык кызматтарды көрсөтүүнү өркүндөтүү үчүн негиз болушу мүмкүн, бул болсо социалдык кызмат көрсөтүүлөрдү өнүктүрүү органдарынын ишинин сапатын жогорулатууга мүмкүндүк берет.

Диссертациянын коргоого чыгарылуучу негизги жоболору:

– социалдык кызмат көрсөтүүлөрдү өнүктүрүүнүн теориялык, уюштуруу жана ченемдик укуктук маселелери, «социалдык кызмат көрсөтүү» категориясынын автордук аныктамасы;

– чет өлкөлүк жана эл аралык уюмдардын социалдык кызмат көрсөтүүлөрүн талдоонун статистикалык системаларынын обзору;

– социалдык кызмат көрсөтүүлөрдү өнүктүрүүнүн индикаторлору катары калктын жашоо деңгээлинин көрсөткүчтөрүн статистикалык талдоо;

– Кыргыз Республикасында адам капиталын өнүктүрүүгө саламаттык сактоо кызматтарынын көрсөткүчтөрүнүн таасирине көп фактордуу корреляциялык-регрессиялык талдоо, Кыргыз Республикасында билим берүү кызматтарынын өнүгүүсүнө статистикалык талдоо;

– 2035-жылга чейинки мезгилге Кыргыз Республикасында адам капиталын өнүктүрүүнүн статистикалык көрсөткүчтөрүнө болжолдуу баа берүүлөр;

Кыргыз Республикасында адам капиталынын сапатын жогорулатууга багытталган социалдык кызмат көрсөтүүлөрдү өнүктүрүүнүн артыкчылыктуу багыттары.

Издөнүүчүнүн жеке салымы. Изилдөөнүн натыйжалары Ж. Баласыган атындагы КУУда апробацияланды. Кыргыз Республикасында социалдык кызмат көрсөтүүлөрдү оптималдаштырууга багытталган практикалык сунуштамалар Кыргыз Республикасынын Социалдык фондунун ишинде чагылдырылды.

Диссертациянын натыйжалары апробациялоо. Диссертациялык изилдөөнүн негизги жоболору жана тыянактары тегерек столдордо, семинарларда, ошондой эле улуттук жана эл аралык илимий-практикалык конференцияларда баяндалды жана талкууланды: э.и.д., профессор А.А. Саякбаеванын 60 жылдыгына арналган «Проблемы современной экономики: глобальный, национальный и региональный контекст» (Бишкек ш., Ж. Баласагын атындагы КУУ, 2012), «Актуальные экономики, финансов и управления народным хозяйством» (Бишкек ш., Ж. Баласагын атындагы КУУ, 2013), «Экономическая наука: вчера, сегодня, завтра» (Бишкек ш., Ж. Баласагын атындагы КУУ, 2014), «Великий шелковый путь и Евразийское экономическое пространство» (Бишкек ш., Ж. Баласагын атындагы КУУ, 2015). «Наука и современность» – XXIII Евразия Илимий Бирикмеси эл аралык илимий конференциясы (Москва ш., июнь, 2017-жыл), э.и.д., профессор М.И. Исраиловдун 75 жылдыгына арналган «Современные проблемы интеграции и координации системы учета и аудита в странах Центральной Азии» (Бишкек ш., Б. Ельцин атындагы КРСУ, 2017), э.и.д., профессор Т.К. Камчыбековдун 70 жылдыгына арналган «Вектор регионального развития: реалии и перспективы» (Бишкек ш., Ж. Баласагын атындагы КУУ, 2019), «Менять мышление в системах управления с новыми стандартами ISO 9001, ISO14001, ISO 22000, ISO 31000, ISO 37001, ISO 45001 и ISO 50001 (USAID, CERT Academy, 2020), «Проблемы развития экономики Кыргызстана в пандемический и пост пандемической периоды»

(М. Рыскулбеков атындагы КЭУ, 2020), «Цифровая экономика: вызовы глобальной трансформации» (Бишкек ш., Ж. Баласагын атындагы КУУ, 2019), «Проблемы совершенствования и развития государственного аудита в Республике Таджикистан» (Душанбе ш. Тажик улуттук университети, 2019), э.и.д., профессор Р.А. Узенбаевдин 60 жылдыгына арналган «Состояние бухгалтерского учета, анализа и аудита в условиях цифровизации: проблемы и перспективы развития» (Ош ш., М.М. Адышев атындагы Ош мамлекеттик университети жана БАӨБА ЫК форуму, 2020), «Бухгалтерский учет, анализ и аудит: история, современность и перспективы развития» (Санкт-Петербург ш., Санкт-Петербург мамлекеттик экономикалык университети, 2020), "Заманбап билим берүү: теория, методика, практика" эл аралык усулдук онлайн долбоору "педагогикалык марафон -2021" (Россия , 2021) "тилдерди окутуунун жана үйрөнүүнүн актуалдуу көйгөйлөрү "эл аралык илимий - практикалык конференциясы (Кыргыз Республикасы,-Түркия Республикасы ,Бишкек - Анкара, 2021), профессор Муса Рыскулбековдун 110 жылдыгына жана д. б.н. 70 жылдыгына арналган Рыскулбековдун жылдык окууларынын алкагында эл аралык илимий - практикалык конференция к. а. Алымбекова М. Рыскулбекова атындагы(КЭУ, 2021) ж.б.

Диссертациянын натыйжаларынын жарыялоолордо толук чагылдырылышы. Диссертациялык изилдөөнүн негизги жоболору 26 илимий макалада жарыяланган, анын ичинен 9 макала КРП УАК сунуштаган басылмаларда жарыяланган, 4 макала ИЦРИ индекстелген базасындагы басылмаларда, анын ичинде Душанбе (ТР), Москва (РФ),Турция (Аланья, 2021) Бишкек шаарларында жарыяланган.

Диссертациянын түзүмү жана көлөмү. Диссертациялык иш кыскартуулардын жана белгилердин тизмегинен, киришүүдөн, үч бөлүмдөн, корутундудан, практикалык сунуштамалардан, пайдаланылган булактардын тизмесинен жана тиркемелерден турат. Диссертация 172 бетте баяндалган, 16 таблицаны, 51 сүрөттү камтыйт.

ДИССЕРТАЦИЯНЫН НЕГИЗГИ МАЗМУНУ

Киришүүдө диссертациянын темасынын актуалдуулугу негизделип, изилдөөнүн максаттары жана милдеттери, алынган натыйжалардын илимий жаңылыгы белгиленип, анын практикалык жана экономикалык мааниси ачылып, коргоого чыгарылган диссертациянын негизги жоболору, изденүүчүнүн жеке салымы, диссертациянын жыйынтыктарын апробациялоо белгиленген.

“Социалдык кызмат көрсөтүүлөрдү статистикалык талдоонун теориялык-методикалык жана уюштуруу-укуктук аспектилерин” деген биринчи главада социалдык кызмат көрсөтүүлөрдү статистикалык талдоонун теориялык, уюштуруучулук жана ченемдик укуктук негиздери каралды: адам капиталын калыптандырууда социалдык кызматтардын ролу аныкталып, социалдык кызмат көрсөтүүлөрдү статистикалык талдоону уюштуруу жана

ченемдик укуктук негиздери каралып, чет өлкөлүк стан менен эл аралык уюмдардын социалдык кызматтарын талдоонун статистикалык системасына сереп жүргүзүлдү.

Дүйнөлүк экономикалык мейкиндикке интеграциянын динамикалуу өнүгүп жаткан процесстерине улуттук экономиканы тартуунун заманбап шарттарында, адистештирүүнүн белгилүү бир тармагында өлкөнүн атаандаштык артыкчылыктарын күчөтүүнү жана ички экономикалык потенциалды арттырууну талап кылат. Мунун милдеттүү шарты – адам капиталынын сапатын жогорулатуунун үзгүлтүксүз процесси. Өлкөнүн адамдык капиталы коомго жыргалчылык жана пайда алып келүү үчүн потенциалдуу мүмкүнчүлүктөрдү өзүнө камтыйт. Адамдык капиталдын көп кырдуу компоненттери интеллектуалдык, руханий жана физикалык компоненттерден турат.

Профессор А.А. Саякбаева өндүрүштүн башка факторлоруна жана экономиканын секторлоруна салыштырмалуу адам капиталын жана социалдык секторду өнүктүрүүнүн артыкчылыгына өзгөчө көңүл бурат. Ал “дүйнөлүк экономикалык мейкиндикке интеграциянын заманбап шарттарында өлкөнүн адамдык потенциалын бекемдөөгө жана арттырууга өзгөчө көңүл буруу зарыл, экономиканы модернизациялоого карата экономикалык мамилени жеңип чыгуу керек, анткени экономикада адам капиталынын ролун эске албоо бүтүндөй экономиканын кризисине алып келет”, - деп эсептейт [Саякбаева А.А. *Социальная защита населения. Теория, практика, проблемы и решения.* - Бишкек: КНУ им .Ж.Баласагына.- 2006].

Социалдык кызмат көрсөтүүлөр деп кеңири мааниде кардарлардын суроо-талаптары боюнча жүргүзүлүүчү жана алардын муктаждыктарын канааттандырууга багытталган социалдык чөйрөлөрдө (билим берүү, саламаттыкты сактоо, маданият, дене тарбия жана спорт, социалдык тейлөө) ар кандай иш-аракеттер түшүнүлөт [Саякбаева А.А. *Социальная защита населения. Теория, практика, проблемы и решения.* - Бишкек: КНУ им .Ж.Баласагына.- 2006].

В.Е. Чиркиндин пикири боюнча калкка социалдык кызматтарды көрсөтүү боюнча милдеттерди мамлекет ар дайым аткарып келген. Чындыгында, эгерде мамлекеттин пайда болушунун себептеринин бири катары коомдун «жалпы иштерди» чечүүгө жөндөмдүү институтка болгон муктаждыгы каралса, анда мамлекеттин иши – бул социалдык багыттагы иш экендигин моюнга алуу керек. Бул кызматтардын эмне себептен көрсөтүлгөндүгү жөнүндө талашып-тартышса болот, бирок көпчүлүктүн кызыкчылыгына жооп бергендигин моюнга алуу зарыл. [Чиркин В.Е. *Публичное управление.* -М., 2004].

Социалдык кызмат көрсөтүү категориясын салыштырмалуу талдоонун жыйынтыгында: «социалдык кызмат көрсөтүү – бул адамдын капиталын калыптандырууга багытталган, анын физикалык, интеллектуалдык жана моралдык-психологиялык аспектисин камтыган социалдык сектордун уюмдарынын кызматтары» деген автордук аныктаманы формулировкалоого

болот.

«Кыргыз Республикасында социалдык кызмат көрсөтүүлөрдү өнүктүрүүнүн моделдери жана көп өлчөмдүү статистикалык анализи» деген экинчи главада калктын жашоо деңгээлинин көрсөткүчтөрүн социалдык кызмат көрсөтүүлөрдү өнүктүрүүнүн индикатору катары статистикалык талдоо, адам капиталын өнүктүрүүгө саламаттык сактоо кызматтарынын көрсөткүчтөрүнүн таасирин көп факторлуу корреляциялык-регрессиялык талдоо жана билим берүү кызматтарын өнүктүрүүнүн статистикалык анализи жүргүзүлдү.

Кыргыз Республикасынын социалдык сектору **диссертациялык изилдөөнүн объектиси** болуп саналат.

Социалдык кызмат көрсөтүүлөр **изилдөөнүн предмети** болуп саналат.

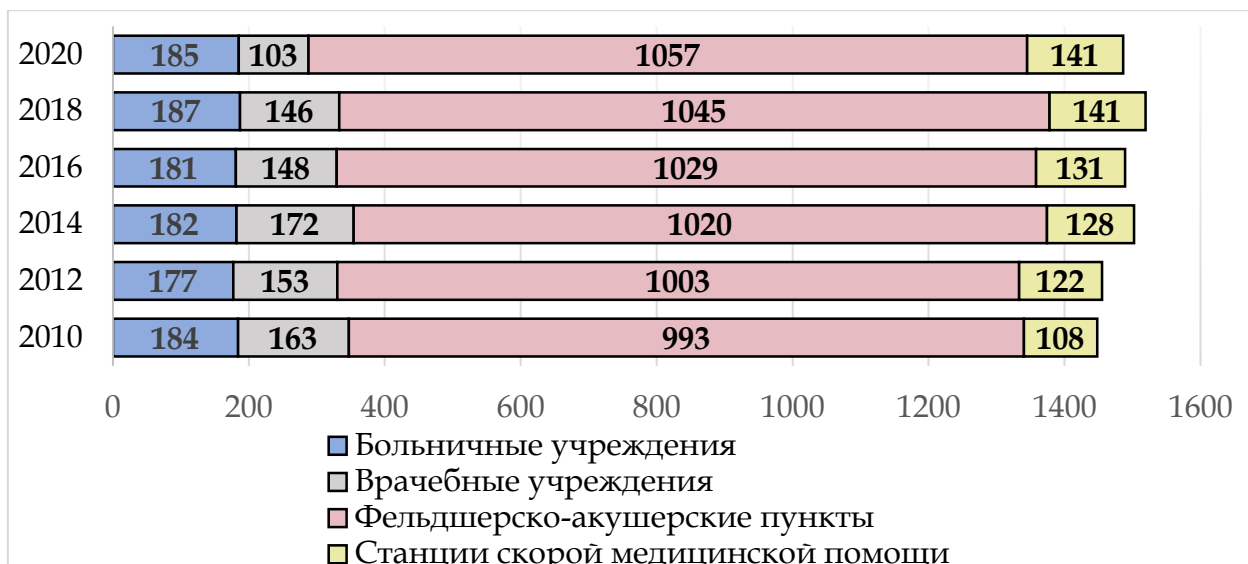
Изилдөө методдору жана материалдары. Эмгекте изилдөөнүн жалпы илимий статистикалык методдору: абстракттуу-логикалык, салыштырма, структуралык-функционалдык, графикалык методдор, корреляциялык-регрессиялык метод, статистикалык болжолдоо ыкмалары, топтоштуруу ыкмалары жана экономикалык-статистикалык анализ ыкмалары, көп факторлуу корреляциялык-регрессиялык анализ колдонулган.

Изилдөөнүн материалдары катары экономикалык жана статистикалык адабияттар, Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин материалдары, электрондук ресурстар жана Кыргыз Республикасынын социалдык кызмат көрсөтүүлөрдү өнүктүрүү системасына тартылган башка уюмдардын маалымат базалары колдонулду.

Саламаттык сактоо Кыргыз Республикасынын Конституциясына ылайык адамдын ден соолугун жарым-жартылай же толук жоготкон учурда сактоо, колдоо жана калыбына келтирүү укугун камсыз кылуу боюнча медициналык кызмат көрсөтүүгө милдеттүү.

Кыргызстанда 2010-2020-жылдар аралыгында оорукана уюмдарынын саны бир аз өзгөрдү: 2010-жылдагы 184 бирдиктен 2020-жылы 185 бирдикке чейин көбөйдү. Бирок, 2011-2012-жылдары алардын саны 177 бирдикке чейин кыскарган, ал эми 2013-жылдан баштап 2018-жылга чейин 187 бирдикке көбөйгөн. 2019-жылы 183 оорукана болгон [[http: // www.stat.kg](http://www.stat.kg)].

Кыргыз Республикасынын дарыгердик уюмдарынын саны 2011-2020-жылдары 36,8%га кыскарган жана 2020-жылы болгону 103 уюмду түзгөн [[http: // www.stat.kg](http://www.stat.kg)] (2.1-сүрөттү караңыз). Бул заманбап дарылоо ыкмаларын колдонуу жана акыркы диагностикалык аппараттарды колдонуу менен бейтаптарды тейлөө боюнча чыгымдардын кыскарышына байланыштуу.

2.1-сүрөт. Кыргыз Республикасында саламаттык сактоо кызматтарын көрсөтүүчү уюмдардын саны, бирдик

Булак: [http: // www.stat.kg] маалымат боюнча түзүлдү.

Изилдөө мезгилинде фельдшердик-акушердик пункттардын саны тескерисинче көбөйүп, 2020-жылы 1057 пунктка жеткен, ал 2010-жылы 993 пунктка жеткен [http: // www.stat.kg].

Изилдөө мезгилинде тез жардам станцияларынын саны 30,6%га көбөйүп, 2010-жылы тез жардам станциясы 108 болсо, 2020-жылы 142 жеткен [http: // www.stat.kg] (2.1-сүрөттү караңыз).

2010-2020-жылдары оорукана керебеттеринин саны 2,1% га же 813 керебетке кыскарган, бирок оорукана уюмдарынын саны иш жүзүндө өзгөргөн жок. Демек, 2010-2020-жылдары ооруканада дарыланган бейтаптардын саны бир жылда 17,1%га же 151 792 адамга азайган, 2010-жылы 886 582 адам болсо, 2020-жылы 734790 адамга жеткен [http: // www.stat.kg] (2.2-сүрөт).

2.2-сүрөт. Кыргыз Республикасынын саламаттык сактоо уюмдарында бир жылда ооруканада дарыланган бейтаптардын саны жана ооруканадагы керебеттердин саны

Булак: [http: // www.stat.kg] маалымат боюнча түзүлдү

Ооруканадагы керебеттердин жалпы санынын ичинен эң көп үлүшү 2020-жылы терапия бөлүмдөрүнө туура келет, башкача айтканда, 19,3% же 5198 керебет, хирургия бөлүмдөрүндөгү керебеттердин саны 17,9% же 4813 керебет түзгөн. Кош бойлуу жана төрөгөн аялдар үчүн оорукана керебеттеринин саны 10,2% же 2744 бирдикти түзгөн, бул кургак учук бөлүмдөрүнүн керебеттерине барабар, башкача айтканда алар 2732 бирдикти же 10,1% түзгөн [http: // www.stat.kg]. 2020-жылы инфекциялык керебеттердин саны 1955 бирдикти же 7,3% түзгөн, бул Кыргыз Республикасында COVID-19 пандемиясы күч алган учурда жетишсиз болгон. 2020-жылы бейтаптар күнүнө 5 664 263 керебет пайдаланган, бул 2010-жылга салыштырмалуу 33,8% аз. Ошентип, 2020-жылы орточо ооруканада болуу убактысы 7,7 күндү түзсө, 2010-жылы 9,6 күндү түзгөн [http: // www.stat.kg] (2.2-сүрөт).

Бейтаптардын ооруканада болушунун кыскарышы диагностиканын жана дарылоонун тездетилген методдорунан, ошондой эле камсыздандыруу төгүмдөрүн төлөөнүн эсебинен, ошондой эле бейтаптардын эсебинен аларды тейлөөгө кеткен чыгымдардын кыскарышынан улам келип чыгат.

Сандык саламаттык сактоо кызматтары жыл ичинде амбулатордук бейтаптардын барууларынын саны сыяктуу көрсөткүч менен мүнөздөлөт. Ошентип 2010-2020-жылдары жыл ичинде амбулатордук оорулуулардын саны 8 409 472 түзүп, 49,4%га кыскарган, ал эми 2010-жылы 16 625 106 түзгөн [http: // www.stat.kg] (2.3-сүрөт).

Демек, 2010-2020-жылдары оорулар боюнча амбулатордук кайрылуулардын саны 2010-жылдагы 7 127 954 кайрылууга салыштырмалуу 2020-жылы 3 823 252 кайрылууну түзүп, 46,4 %га кыскарган [http: // www.stat.kg] (2.3-сүрөт).

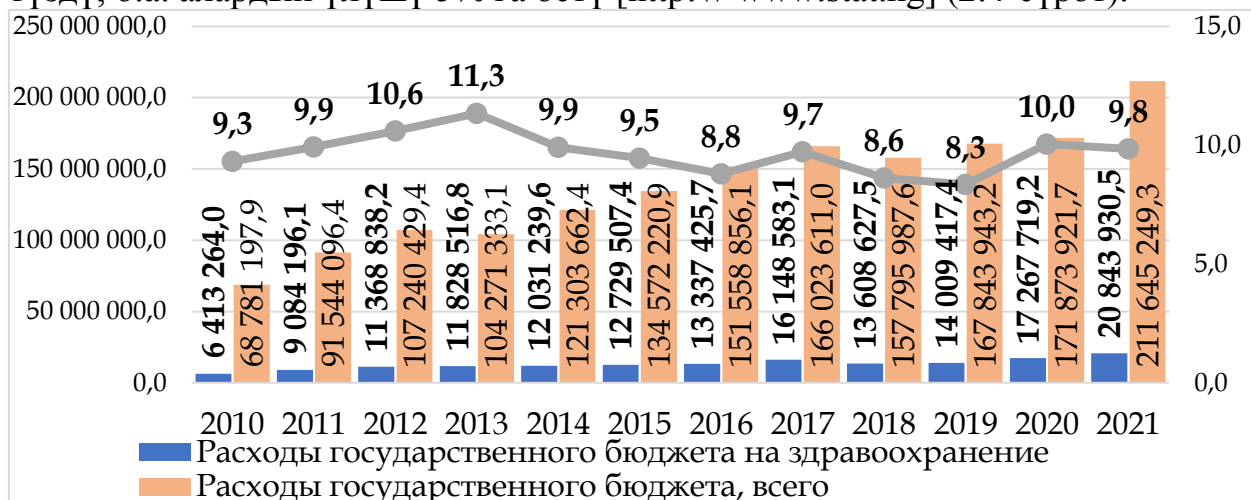

2.3-сүрөт. Кыргыз Республикасында бир жыл ичинде амбулатордук оорулууларга баруулардын саны

Булак: [http: // www.stat.kg] маалымат боюнча түзүлдү.

2010-2020-жылдары саламаттыкты сактоого мамлекеттик бюджеттин чыгашасы 3,3 эсеге көбөйгөндүгүнө карабастан, саламаттыкты сактоо

тармагы башка социалдык тармактар сыяктуу эле финансылык ресурстардын жетишсиздигин башынан өткөрүп жатат, тактап айтканда 2020-жылы чыгымдын көлөмү 20843930,5 миң сомду түзсө, 2010-жылы 6 413 264 миң сомду түзгөн. Саламаттыкты сактоого мамлекеттик бюджеттин чыгашаларынын үлүшү 2010-жылдагы 9,3%га каршы 2020-жылы 9,8%ды түздү, б.а. алардын үлүшү 5% га өстү [<http://www.stat.kg>] (2.4-сүрөт).

2.4-сүрөт. Кыргызстанда саламаттык сактоого мамлекеттик бюджеттин чыгымдары, миң сом

Булак: [<http://www.stat.kg>] маалымат боюнча түзүлдү.

Анткени жашоонун узактыгы адам капиталын өнүктүрүүнүн көрсөткүчү болуп саналат, ошондуктан саламаттык сактоо кызматтарынын көрсөткүчтөрүнүн анын өзгөрүшүнө таасир этүү даражасын аныктоого көп факторлуу корреляциялык-регрессиялык талдоо жүргүзөбүз.

Ошентип, натыйжалуу көрсөткүч катары эркектердин өмүрүнүн узактыгын алалы. 2010-2020-жылдарда саламаттык сактоо кызматтарын өнүктүрүүнүн негизги факторлору катары төмөнкүлөр каралды: X1 — оорукана мекемелеринин саны, бирдик; X2 — дарыгердик мекемелердин саны, бирдик; X3 — оорукана керебеттеринин саны, бирдик; X4 — биринчи жолу диагноз коюлган оорулардын саны, учурлар; X5 — саламаттыкты сактоого жана калкты социалдык жактан тейлөөгө чет өлкөлүк инвестициялардын түшүүсү, миң АКШ доллары; X6 — дарыгерлердин саны, адам; X7 — орто медициналык персоналдын саны, адам; X8 — жыл ичинде амбулатордук оорулууларга баруулардын саны, бирдик; X9 — бир жылда ооруканада дарыланган бейтаптардын саны, адам; X10 — бир жыл ичинде ооруканада өткөн күн.

Ушул факторлордун статистикалык сериясы 2010-2020-жылдар аралыгында кабыл алынган. Саламаттык сактоо кызматтарын өнүктүрүүнүн статистикалык көрсөткүчтөрүнүн Кыргыз Республикасында эркектердин өмүрүнүн узактыгына таасир этүүсүнүн корреляциялык коэффициенттеринин эсептөөлөрү 2.1-таблицада берилген.

Ошентип, Кыргыз Республикасында жашоонун күтүлгөн узактыгына саламаттык сактоо кызматын өнүктүрүүнүн факторлору — X6 — дарыгерлердин саны жана X7 — орточо медициналык персоналдын саны,

корреляция коэффициенттери 0,9526 жана 0,9499. Ошол эле учурда, ушул эки фактордун ортосунда тыгыз корреляциялык көз карандылык дагы аныкталды, ошондуктан бул факторлордун бири регрессиялык анализдин андан аркы жүрүшүнөн четтетилет.

Ошентип, X6 — дарыгерлердин санын мындан ары регрессиялык талдоо үчүн Кыргыз Республикасында эркектердин өмүрүнүн узактыгына таасир этүүчү фактор катары кабыл алабыз.

2.1-таблица - Кыргыз Республикасында саламаттык сактоо кызматтарын өнүктүрүү факторлорунун корреляциялык коэффициенттеринин матрицасы жана эркектердин өмүрүнүн узактыгы

	Y	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9	X10
Y	1										
X1	0,58	1									
X2	-0,74	-0,38	1								
X3	-0,88	-0,65	0,67	1							
X4	-0,43	-0,47	0,60	0,27	1						
X5	0,28	-0,18	-0,69	-0,21	-0,27	1					
X6	0,95	0,69	-0,79	-0,89	-0,52	0,32	1				
X7	0,95	0,47	-0,52	-0,83	-0,24	0,11	0,84	1			
X8	-0,84	-0,51	0,85	0,64	0,72	-0,47	-0,81	-0,68	1		
X9	-0,24	-0,07	0,24	0,04	0,66	0,07	-0,13	-0,23	0,43	1	
X10	-0,80	-0,53	0,64	0,67	0,73	-0,07	-0,75	-0,75	0,80	0,73	1

Булак: [http://www.stat.kg] маалымат боюнча эсептелди

2.4-таблицада берилген эсептөөлөрдүн жүрүшүндө Кыргыз Республикасындагы дарыгерлердин санынан Кыргыз Республикасындагы эркектердин өмүрүнүн узактыгынын көз карандылыгынын регрессия теңдемеси төмөнкүдөй $\hat{Y}_x = 37,57483 + 0,002117 X_1$ (2.2-таблицаны караңыз).

2.2-таблица. – Стандарттык ката

	Коэффициент	Стандарттык ката	t-статистика	P-мааниси	95% төмөн	95% жогору
Y-кесилиши	37,57483	3,099915	12,12125	7,07E-07	30,56234	44,58733
X6	0,002117	0,000225	9,395401	6E-06	0,001608	0,002627

Булак: [http://www.stat.kg] маалымат боюнча эсептелди

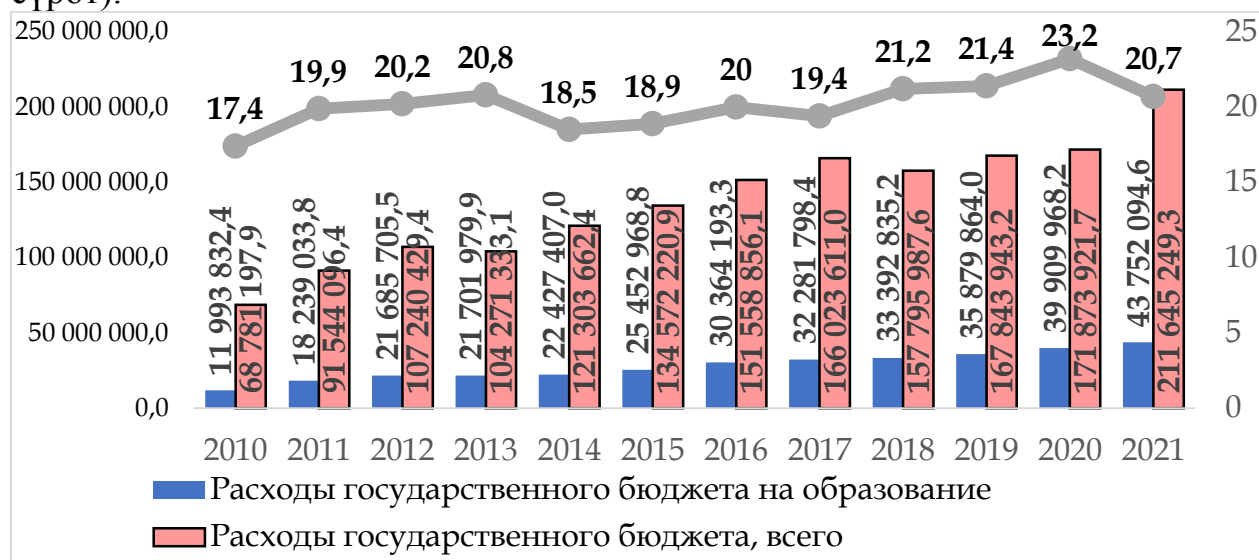
0,002117 коэффициенти Y боюнча X1 өзгөрмөнүн салмагын көрсөтөт, башкача айтканда, Кыргыз Республикасында дарыгерлердин санынын 1 миң адамга көбөйүшү менен Кыргыз Республикасында эркектердин өмүрүнүн орточо узактыгы болжол менен 2,12 жылга узарат.

Ошо сыяктуу эле, биз аялдардын жашоо узактыгынын өзгөрүшүнө саламаттык сактоо көрсөткүчтөрүнүн таасиринин даражасын аныктоо боюнча көп факторлуу корреляциялык-регрессиялык анализ жүргүзөбүз.

Жүргүзүлгөн эсептөөлөрдүн жүрүшүндө Кыргыз Республикасындагы аялдардын өмүрүнүн узактыгынын Кыргыз Республикасындагы дарыгерлердин санынан көз карандылыгынын регрессия теңдемеси – $\hat{Y}_x = 43,19707 + 0,002298 X_6$. Ошентип, Кыргыз Республикасында дарыгерлердин саны 1 миң адамга көбөйгөн сайын, Кыргыз Республикасындагы аялдардын өмүрүнүн узактыгы орточо 2,3 жылга көбөйгөн.

Кыргыз Республикасында билим берүү секторун мамлекеттик каржылоонун жетишсиздигинен жана жеке секторду өнүктүрүү мүмкүнчүлүгүнөн улам билим берүү кызматын өнүктүрүү тенденциясы коммерциалаштыруу жана чет мамлекеттерге экспортту кеңейтүү менен мүнөздөлөт. Бирок, чет өлкөлүк жарандар тарабынан жогорку кесиптик билим берүү уюмдарынын билим берүү кызматтарына суроо-талаптын кескин жогорулашы билим берүү кызматтарынын сапатын жогорулатууну жана билим берүү кызматтарын керектөөчүлөрдүн суроо-талабын колдоо жана кармап калуу үчүн инфраструктураны күчөтүүнү талап кылат. Ушуга байланыштуу мамлекет окутуучулардын кесиптик деңгээлин жана квалификациясын жогорулатууга багытталган маалыматтык колдоо көрсөтүшү зарыл [Саякбаева А.А. [и др.] *Демографические особенности развития Кыргызстана и ее регионов // Евразийское Научное Объединение. – М.: ЕНО. -2017. - Т. 2. - № 1 (23). - С. 134-137*].

2010-2020-жылдары билим берүүгө мамлекеттик бюджеттин чыгашаларынын көлөмү 3,6 эсеге өсүп, 1 1993 832,4 миң сомдун ордуна 43 752 094,6 миң сомго жакын болгонуна карабастан, билим берүү тармагы башка социалдык тармактар сыяктуу эле финансылык ресурстардын жетишсиздигин башынан кечириүүдө. 2020-жылы билим берүүгө мамлекеттик бюджеттин чыгымдарынын үлүшү 20,7% түзгөн [http: // www.stat.kg] (2.5-сүрөт).

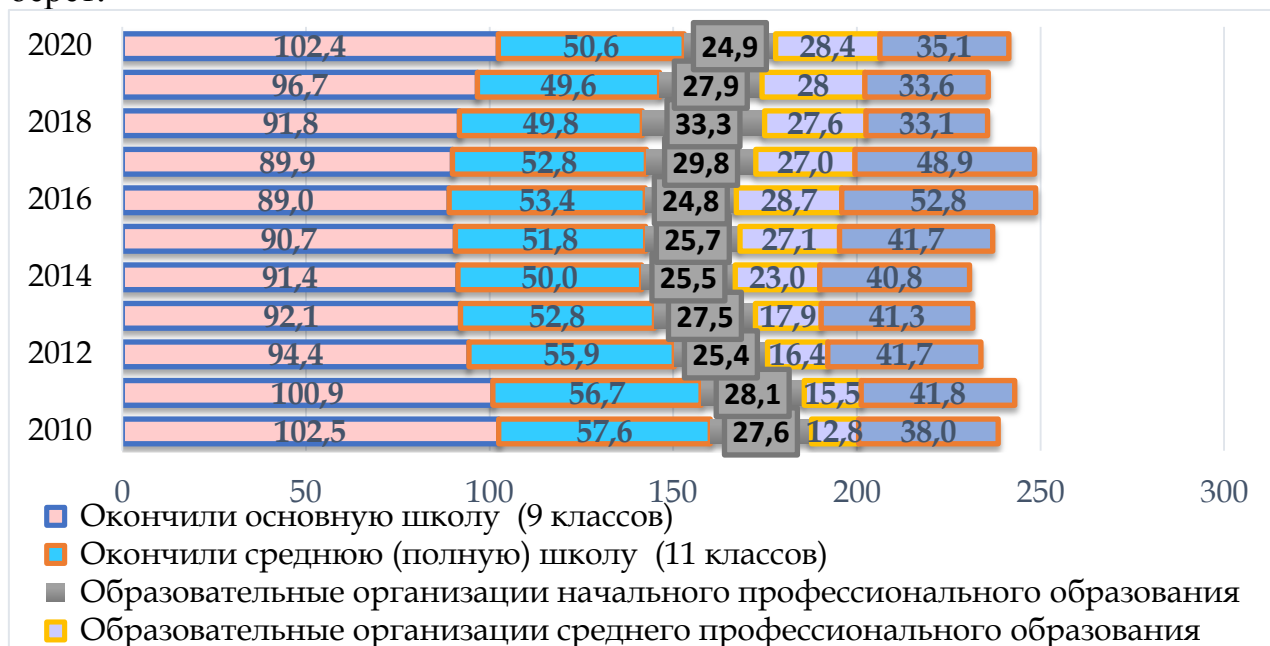
2.5-сүрөт. Кыргызстанда билим берүүгө мамлекеттик бюджеттин чыгымдары, миң сом

Булак: [http: // www.stat.kg] маалымат боюнча түзүлдү.

Бирок, жалпы билим берүү уюмдары жана орто кесиптик билим берүү уюмдары мамлекет тарабынан каржылык колдоого муктаж. Мамлекеттик-

жеке өнөктөштүктүн инструменттери билим берүү секторунун түзүмүн шайкеш келтирүүгө, республикада гана эмес, чет өлкөлөрдө да колдонула турган жаңы билимдерге жана көндүмдөргө ээ адистерди даярдоо үчүн аны материалдык-техникалык жана маалыматтык камсыздоону күчөтүүгө жардам берет.

2.6-сүрөт. Билим берүү уюмдарынын окуучуларынын жана студенттеринин түрлөрү боюнча бүтүрүүлөрү, миң адам

Булак: Кыргыз Республикасынын Улуттук статистика комитетинин [<http://www.stat.kg>] маалыматы боюнча.

Билим берүү кызматтарын сандык жактан талдап көрсөк, 2011-жылдан бери негизги мектепти (9-класс) аяктаган бүтүрүүчүлөрдүн саны азайып, 2016-жылы 89 миң адам көрсөткүчү менен минималдуу көрсөткүчкө жеткенин айта алабыз [<http://www.stat.kg>] (2.6-сүрөт).

Ошондой эле, 2011-жылдан баштап орто (толук) мектепти (11-класс) аяктаган бүтүрүүчүлөрдүн саны азайып, 2014-жылы 50 миң адам көрсөткүчү менен минималдуу көрсөткүчкө жеткен. [<http://www.stat.kg>] (2.6-сүрөттү караңыз).

Ал эми орто кесиптик билим берүү уюмдарын бүтүргөн бүтүрүүчүлөрдүн саны 2010-жылдагы 12,8 миң адамга каршы 2020-жылы 28,4 миң адамды түзүп, 2,2 эсеге өскөн. [<http://www.stat.kg>].

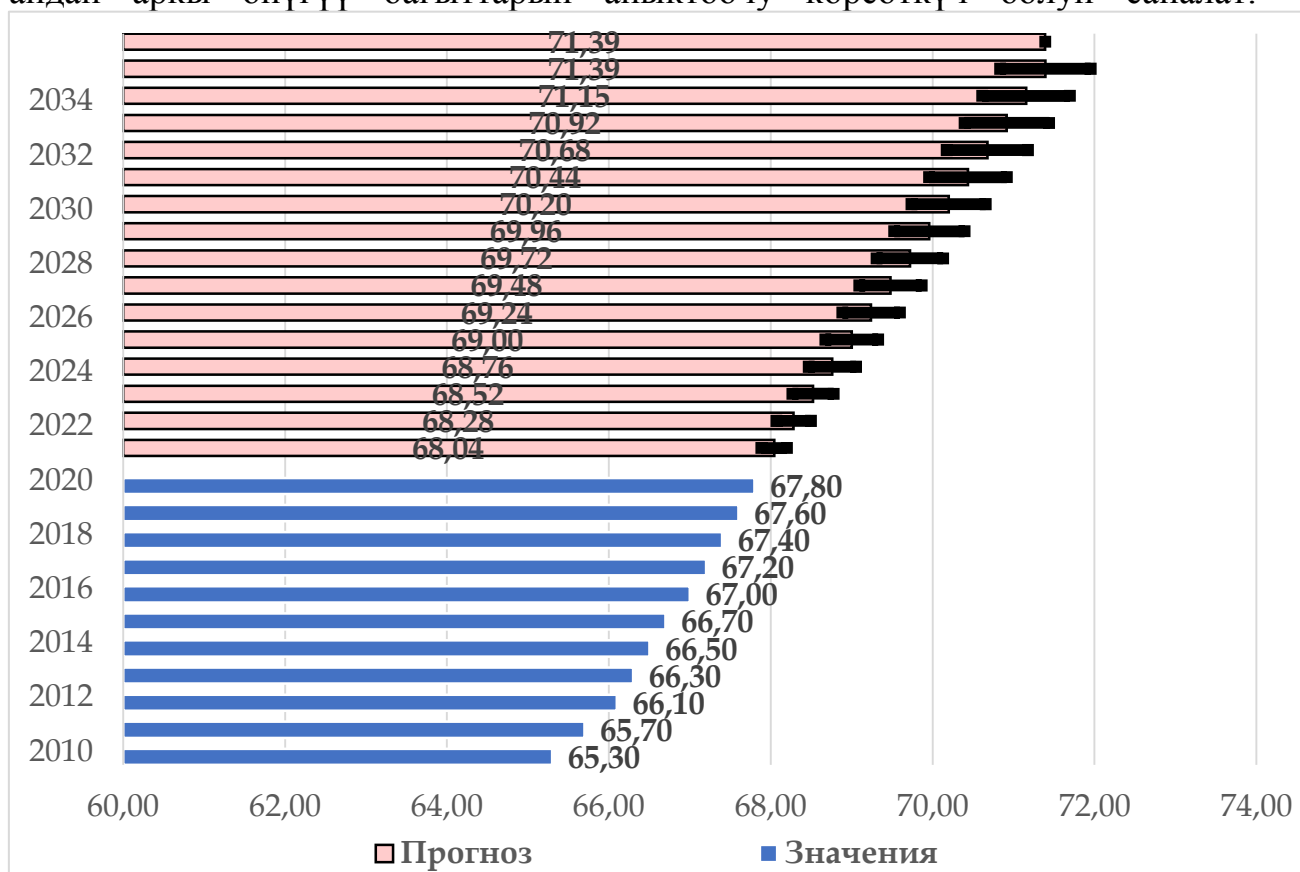
Жогорку кесиптик билим берүү уюмдарын бүтүргөн бүтүрүүчүлөрдүн саны 2010-2020-жылдары 2010-жылдагы 38 миң адамга салыштырмалуу 2020-жылы 35,1 миң адамды түзүп, 7,6%га кыскарган. [<http://www.stat.kg>]. 2016-жылы алардын саны 52,8 миң адамга жеткен [<http://www.stat.kg>] (см. рисунок 2.38).

Жогорку кесиптик билим берүү уюмдарын аяктаган бүтүрүүчүлөрдүн санынын мындай кыскарышы экономикалык себептерден жана абитуриенттердин кесиптик орто билим берүү уюмдарына тез арада кесип алуу үчүн көп тапшырып жаткандыгы жана үй-бүлөсүн камсыз кылуу үчүн,

ошондой эле чет өлкөдө иштөө зарылдыгынан жана ал жакка ЖОЖго тапшыруудан улам жогорку кесиптик билим берүү кызматтарына суроо-талаптын төмөндөшү менен түшүндүрүлөт.

«Адам капиталынын сапатын жогорулатууга багытталган социалдык кызмат көрсөтүүлөрдү өнүктүрүүнүн көйгөйлөрү жана келечеги» деген үчүнчү главада социалдык кызмат көрсөтүүлөрдү өнүктүрүүнүн концептуалдык багыттары аныкталып, 2035-жылга чейинки мезгилге адам капиталын өнүктүрүүнүн статистикалык көрсөткүчтөрүнө болжолдуу баа берилди.

Калктын жашоо узактыгы өлкөнүн адамдык потенциалын жана анын андан аркы өнүгүү багыттарын аныктоочу көрсөткүч болуп саналат.

3.1-сүрөт. 2035-жылга чейинки мезгилге Кыргыз Республикасында эркектердин жашоо узактыгынын болжолу

Булак: [<http://www.stat.kg>] маалымат боюнча эсептелди.

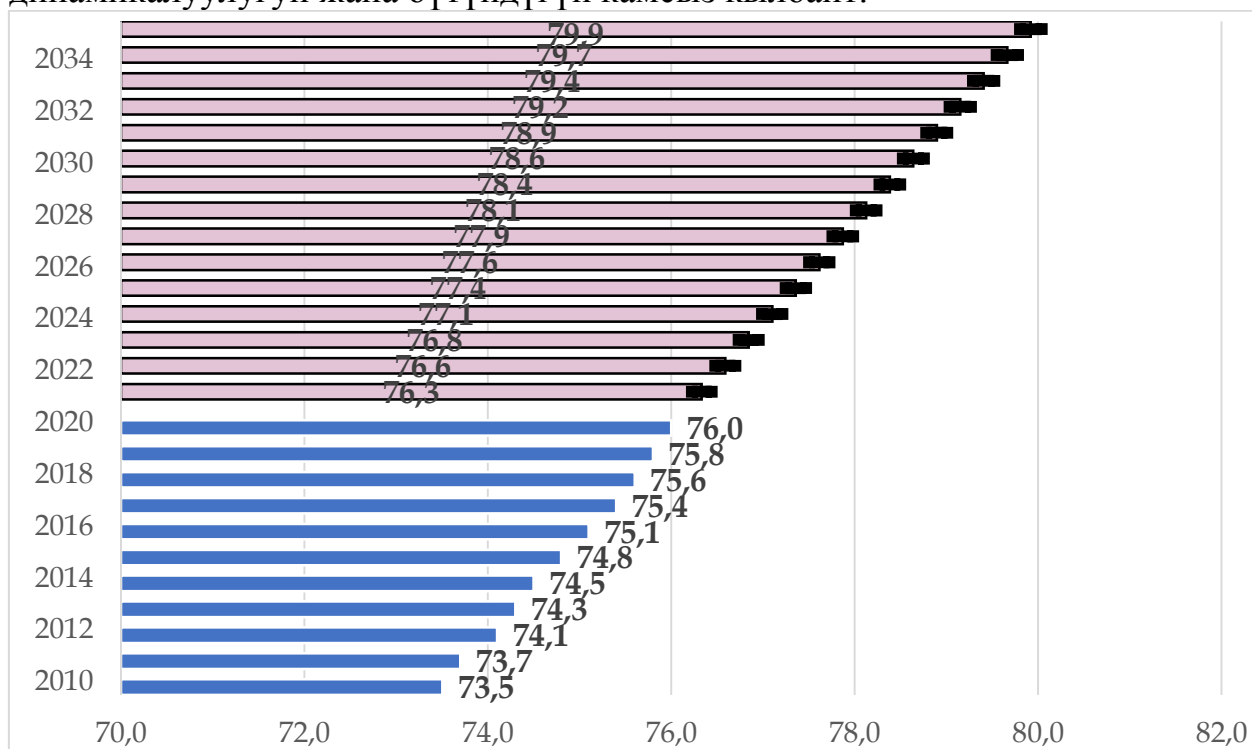
Ошентип, 2010-2020-жылдары аялдардын да, эркектердин да өмүрүнүн узактыгы 2,5 жылга көбөйгөн. Бирок, 2020-жылы аялдардын жашоо узактыгы 8,2 жаштан жогору эмес экенин баса белгилей кетүү зарыл [<http://www.stat.kg>] (3.1-сүрөт). Бул, негизинен, ар кандай жыныстагы адамдардын профессионалдык ишинин, жашоо образынын жана организминин физиологиялык өзгөчөлүктөрүнүн айырмачылыгына байланыштуу.

Кыргыз Республикасында эркектердин жашоо узактыгынын болжолдонгон маанилерин эсептөө көрсөткөндөй, 2020-жылдагы 67,8 жашка каршы 2035-жылы болжол менен 71,39 жашка жетиши мүмкүн, бул 3,59 жылга көп. (3.4-сүрөттү караңыз).

Кыргыз Республикасындагы аялдардын жашоо узактыгынын болжолдонгон маанилерин эсептөө көрсөткөндөй, 2020-жылдагы 76,0 жашка караганда 2035-жылы болжол менен 79,9 жашка жетиши мүмкүн, бул 3,9 жылга көп. (3.5-сүрөттү караңыз).

Азыркы учурда социалдык секторду жөнгө салуучу мыйзамдар системанын бардык звенолорунун уюштуруучулук биримдигин түзбөйт. Натыйжада, жүргүзүлүп жаткан реформалар айрым багыттарды өнүктүрүүгө таасирин тийгизип, реформа процессинин системалуулугун, динамикалуулугун жана бүтүндүгүн камсыз кылбайт.

3.2-сүрөт. 2035-жылга чейинки мезгилге карата Кыргыз Республикасында аялдардын жашоо узактыгынын болжолу

Булак: [<http://www.stat.kg>] маалымат боюнча эсептелди.

Экономиканы модернизациялоонун натыйжасы заманбап рынок экономикасынын артыкчылыктарын жана адам капиталын стратегиялык өнүктүрүүнүн натыйжалуу системасын, анын бардык компоненттерин камтыган экономикалык системаны түзүшү зарыл. Ошондуктан экономиканын адам ресурстарын чыңдоо жана өнүктүрүү мамлекеттин артыкчылыктуу милдети болуп саналат. Мамлекеттин социалдык-экономикалык саясаты өлкөнүн адам капиталынын деңгээлин жана сапатын жогорулатууга багытталууга тийиш, бул биринчи кезекте алдыңкы илимий негизделген инновациялык башкаруу технологияларынын негизинде калкка көрсөтүлүүчү социалдык кызматтардын сапатын жогорулатууну камтууга тийиш» [Саякбаева А.А. Социальная защита населения. Теория, практика, проблемы и решения.- Бишкек: КНУ им .Ж.Баласагына.- 2006].

КОРУТУНДУ

Социалдык секторду уюштуруу аны чечүү акыркы жылдары калыптанып калган саламаттык сактоону башкаруу жана каржылоо системасын реформалоону талап кылган проблемалардын болушу менен мүнөздөлөт. Бул проблемалардын маңызы төмөнкүлөргө байланыштуу:

- жарандарга акысыз медициналык жардам берүүнүн мамлекеттик кепилдиктеринин бул кепилдиктерди мамлекеттик каржылоонун өлчөмдөрү менен балансталбагандыгы;

- саламаттык сактоону башкаруу жана каржылоо системасынын түрдүү субъекттеринин иш-аракеттерин канааттандыруу эмес координациялоо;

- милдеттүү медициналык камсыздандыруу системасын киргизүүнүн аягына чыкпай калышы жана саламаттык сактоону каржылоонун бюджеттик жана камсыздандыруу системаларынын элементтеринин айкалышынын карама-каршы көз караштуулугу;

- амбулаториялык-поликлиникалык жана стационардык медициналык жардамды, дары каражаттарын, медициналык жабдууну сатып алууну, саламаттык сактоо объекттерин курууну жана реконструкциялоону каржылоого мамлекеттик каражаттарды туура эмес бөлүштүрүү;

- медициналык уюмдарды чарбалардын чыгымдуу тибин жүргүзүү.

Бардык деңгээлдеги бюджеттерден саламаттык сактоого капиталдык чыгымдарды пландоонун негиздүүлүгүн жогорулатуу зарыл. Аймактык саламаттык сактоо системасынын объекттерине инвестициялардын көлөмү региондордун социалдык-экономикалык өнүгүү деңгээли, оорулардын деңгээли, региондук саламаттык сактоо системаларынын ресурстар камсыз болуу деңгээли жана алардын ресурстарын пайдалануунун интенсивдүүлүгү менен тыгыз байланышта болууга тийиш.

Каржылоо механизмдин тандоо социалдык баалуулуктар жана саясий максаттар менен аныкталат. Тандоо убакыттын өтүшү менен өзгөрүп турат, анткени саламаттык сактоого жооптуу саясатчылар мамлекеттик жана жеке секторлордун кемчиликтери менен күрөшүүгө аргасыз болушат.

Билим берүү кызматтарынын рыногунун өзгөчөлүгү ага мамлекеттин жана анын башкаруу органдарынын тийгизген олуттуу таасиринде турат. Тактап айтканда, билим берүү чөйрөсүндөгү анын спецификалык функцияларына төмөнкүлөр кирет:

- билим берүү институттарынын позитивдүү имиджин, жагымдуу коомдук пикирди түзүү, колдоо жана бекемдөө;

- билим берүүнү каржылоо жана башка субъекттердин бул чөйрөгө узак мөөнөттүү инвестициялары үчүн кепилдиктерди берүү;

- артыкчылыктуу адистиктерди, адистерди даярдоонун түрлөрүн жана методдорун, ошондой эле жалпысынан билим берүүнү өнүктүрүү максатында салыктык жеңилдиктерди жана рынокту жөнгө салуунун башка түрлөрүн колдонуу;

– билим берүү мекемелерин лицензиялоо жана аттестациялоо, кызмат көрсөтүүлөрдүн сапатына мониторинг жүргүзүү;

– билим берүү мекемелерин маалыматтык камсыздоо ж.б.

Ошентип, билим берүү кызматтары рыногунун өзү бир катар өзгөчөлүктөргө ээ деп жыйынтык чыгарса болот жана бул чыгарылган товардын – билим берүү кызматынын уникалдуулугуна байланыштуу гана эмес.

Билим берүү кызматтарынын сапатынын төмөндөшүнүн себептери билим берүү кызматтарынын рыногунун өнүгүшүнө жараша ЖОЖдор жашоо максатында конъюнктуралык тактиканы иштеп чыккандыгында да жатат: алардын көпчүлүгү негизги профилге байланышпаган билим берүү багыттарын ачышат. Мындай кырдаалдан чыгуунун жолу катары көпчүлүк иш берүүчүлөр өндүрүштүк практиканын мазмунун тереңдетүү жана жогорулатуу, билим берүү процессине реалдуу бизнестен жана өндүрүштөн адистерди тартуу деп аташат.

Орто билим берүү жаатында сапаттуу окуу материалдары менен камсыз кылуу, окуучулардын билимине үзгүлтүксүз баа берүү, мугалимдердин квалификациясын жана мотивациясын жогорулатуу, мектептерди башкаруунун сапатын жакшыртуу керек. Анткени, иш тажрыйбасы мол мугалимдер да көпчүлүк учурда мектептердин директорлору болуу менен билим берүү уюмдарын натыйжалуу башкара алышпайт. Ошондуктан, социалдык кызматтарды көрсөтүүнүн натыйжалуу процессин түзүү үчүн билим берүү уюмдарында сыяктуу эле медициналык уюмдарда да мыкты башкаруучулар керек.

Ресурстар, адамдар, идеялар улуттук чек аралар аркылуу эркин өтүп жаткан дүйнөлүк мейкиндик азыркы замандын үстөмдүк кылган тенденциясы болуп саналат, ал эми бул тенденциянын натыйжасы – улуттук билим берүү системаларынын жакындашуусу, интеграциясы. Кыргыз Республикасы эл аралык долбоорлорго катышып, окуучулар, профессордук-окутуучулук курам менен активдүү алмашууда, ал эми дүйнөлүк билим берүү системасынын салттары жана ченемдери сөзсүз түрдө биздин билим берүү мейкиндигибизге кирип жатат.

Бүгүнкү күндө дүйнө жүзү боюнча билим берүүгө болгон көз караш өзгөрдү. Жогорку билим экономикалык жана социалдык өнүгүүнүн эң маанилүү фактору катары каралат. Адам, анын билими тез өзгөрүп жаткан экономикалык шарттарда стандарттуу эмес чечимдерди кабыл алуу жөндөмү коомдун негизги баалуулугу болуп калууда. Дал ушул атаандаштык жогорку билимди өнүгүүнүн сапаттык жаңы бурулушуна түртүүгө жөндөмдүү рычаг боло алат.

ПРАКТИКАЛЫК СУНУШТАР

1. Туруктуу инновациялык улуттук экономиканы өнүктүрүүнүн, бизнести жандандыруунун жана коомдун гармониялуу өнүгүшүнүн заманбап

тенденциялары инновациялык билимдерди түзүүгө, эң жогорку кесиптик квалификациядагы адамдык капиталды калыптандырууга багытталган, өндүрүштүн сапат стандарттарына жаңы талаптарды коюп жатат. социалдык кызматтар. Алардын формаларынын жана мазмунунун ийкемдүүлүгү, мобилдүүлүгү, жаңычылдыгы камсыз кылынууга тийиш.

Социалдык сектор бардык институттардын, мамлекеттик жана жеке менчиктин жакшы координацияланган системасынын, макулдашылган адаптациялык укуктук базанын негизинде өнүгүшү керек.

Мамлекеттин социалдык сектор үчүн жоопкерчилигинен улам социалдык кызматтардын сапатын жогорулатууда, кайра өндүрүү үчүн шарттарды түзүүдө, атаандаштыкка жөндөмдүү, суроо-талапка ээ адамдык капиталды түзүүдө жана калктын жашоо деңгээлин жогорулатууда активдүү колдоо көрсөтүү зарыл.

Дүйнөлүк экономикалык мейкиндикке интеграциялоо, социалдык кызмат көрсөтүүлөрдүн эл аралык сапат стандарттарын шайкеш келтирүү жана сактоо боюнча өнөктөштүк мамилелерди түзүү, эл аралык мамилелерди чыңдоо, социалдык кызмат көрсөтүүлөрдү өнүктүрүүнүн актуалдуу маселелерин талкуулоо үчүн аянтчаларды түзүү менен камсыз кылынууга тийиш.

2. Бардык деңгээлдердеги кесиптик билим берүү уюмдарынын бүтүрүүчүлөрүн тез арада адаптациялоо үчүн алар иш берүүчүлөрдүн талаптарына ылайык окуу пландарын, анын ичинде тиешелүү дисциплиналарды жана кесиптик билим берүү уюмдарынын практикалык ишинин бардык чөйрөлөрүн камтыган кайчылаш практиканы өзгөртүү жолу менен практикалык иштерге даярдалышы керек. келечектеги адис. Иш берүүчүлөрдүн жигердүү камкордугу жана практиканы башкаруу кесиптик билим берүү уюмдарынын ортосунда бекем мамилелерди жана бүтүрүүчүлөрдүн ишке орношуусу үчүн өбөлгөлөрдү түзөт. Мындай кызматташуу жергиликтүү деңгээлде гана эмес, дүйнөлүк деңгээлдеги эмгек рыногунда атаандаштыкка жөндөмдүү адистерди даярдоого салым кошот.

Санариптештирүү жана заманбап маалыматтык системаларды колдонуу улуттук экономиканын атаандаштыкка жөндөмдүүлүгүн жогорулатуу үчүн дүйнөлүк экономикалык мейкиндикке интеграциялоо үчүн кеңири мүмкүнчүлүктөрдү ачат. Эмне үчүн биз маалыматтык-коммуникациялык технологиялар, маалыматтык системаларды башкаруу дисциплиналарынын бардык багыттары боюнча адистерди даярдоону күчөтүшүбүз керек. Мындан тышкары, социалдык секторду жана бүтүндөй экономиканы санариптештирүүнү күчөтүү, жаш IT адистери үчүн жагымдуу иштөө шарттарын түзүү жана аларды иш менен камсыз кылуу.

3. Социалдык кызматтарды көрсөтүүчү уюмдар өздөрүнүн уюмдарын жана социалдык кызмат көрсөтүүлөрдүн бүткүл рыногун талдоонун, баалоонун жана болжолдоонун заманбап статистикалык ыкмаларын колдонушу керек. Эмне үчүн Улуттук коопсуздук боюнча мамлекеттик комитеттен, КР ТИМден, КР Экономика жана коммерция министрлигинен

жана социалдык секторду өнүктүрүүгө жооптуу мамлекеттик органдардан окутуу талап кылынат.

Социалдык кызмат көрсөтүүлөр секторунун статистикалык көрсөткүчтөрүн унификациялоо жана шайкеш келтирүү стандартташтырылган жана эл аралык стандарттарга ылайык келген көрсөткүчтөрдүн системасы түрүндөгү статистикалык маалыматты чогултуунун, иштеп чыгуунун жана берүүнүн бирдиктүү системасын түзүү үчүн зарыл. Расмий статистикалык маалыматты таануу жана аны башка өлкөлөр менен салыштыруу үчүн эмне маанилүү, бул тең укуктуу өнөктөштүккө жана дүйнөлүк экономикага интеграцияланууга өбөлгө түзөт.

Маалыматты шайкеш келтирүүнүн бул багыты атаандаштыкка жөндөмдүү экономиканы түзүүнүн жана аны өркүндөтүү стратегиясын иштеп чыгуунун шарты болуп саналат.

4) Эмгек рыногунун заманбап талаптарына жана калктын өз керектөөлөрүн жана кызыкчылыктарын канааттандыруу талабына ылайык эмгектик көндүмдөрдү өнүктүрүү талап кылынат. Айрыкча айыл калкынын компьютердик сабаттуулугун социалдык кызматтарды алуу үчүн онлайн режиминде социалдык өз ара аракеттенүүгө тартуу боюнча семинарларды өткөрүү аркылуу жогорулатууга көңүл буруу керек.

5) Өмүр бою билим алуу үчүн шарттарды түзүү, калкты санариптик сабаттуулукка үйрөтүү программаларын колдонуучулардын деңгээлинде ишке ашыруу актуалдуу, бул мамлекет менен калктын, бизнестин жана керектөөчүлөрдүн ортосундагы мамилелерди санариптештирүү процесстерине тартуу үчүн зарыл. алардын товарлары жана кызматтары, финансылык операциялар жана төлөм системалары жана эң башкысы социалдык кызмат көрсөтүүлөр.

Кесиптик билим берүүнүн стандарттары коомчулуктун, бизнес өкүлдөрүнүн, мамлекеттик органдардын жана бардык кызыкдар тараптардын катышуусунда ачык талкууну талап кылат.

Учурдагы билим берүүнүн начардыгы бүтүрүүчүлөрдүн даярдыгынын деңгээли менен тастыкталат, бул билим берүү системасын кайра карап чыгууну жана аны ЕАЭБге интеграциялоону талап кылат, анткени биз Биримдиктин толук кандуу мүчөсүбүз жана бирдиктүү эмгек рыногу бирдиктүү мектеп формасын түзүүнү талап кылат. билим берүү стандарттары жана адистерге квалификациялык талаптар. Демек, ЕАЭБге мүчө мамлекеттердин адистиктери боюнча бирдиктүү квалификациялык базанын зарылдыгы бар.

6) Билим берүү системасынын бардык деңгээлдеринде социалдык өнөктөштүктү өнүктүрүү жана бүткүл окуу процессинде теориялык окутуу менен параллелдүү узак мөөнөттүү өндүрүштүк практика аркылуу иш берүүчүлөрдүн окуу процессине активдүү катышуусу талап кылынат. өз профили боюнча профессионалдык ыктарга ээ боло алышат.

Социалдык өз ара аракеттенүүнүн катышуучуларынын активдүү жана түз байланышы жана социалдык кызмат көрсөтүүлөрдү өнүктүрүү

мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүү үчүн заманбап санариптик технологияларды киргизүү зарыл.

7) Социалдык кызматтарды көрсөтүүчү уюмдарды көп каналдуу каржылоого жана финансылык ресурстарды адилет бөлүштүрүүгө колдоо көрсөтүү зарыл. Эмне үчүн МЖӨ куралдары колдонулушу керек жана мамлекеттик долбоорлорду ишке ашырууга жеке социалдык тейлөө уюмдары тартылышы керек. Ишкерлер каржылоонун булагы катары да кызмат кыла алат, алар үчүн жеңилдетилген салык салуу жана социалдык долбоорлорго катышууда бизнес жүргүзүү үчүн жеңилдетилген шарттарды түзүү зарыл.

ДИССЕРТАЦИЯНЫН ТЕМАСЫ БОЮНЧА ЖАРЫЯЛАНГАН

ЭМГЕКТЕРДИН ТИЗМЕСИ

1. **Эсенгелди кызы А.** Младенческая смертность в Кыргызстане как индикативный показатель уровня социально-экономического развития страны [Текст] / А. Эсенгелди кызы, Н.И. Акылбекова // М. Рыскулбеков атындагы КЭУ. – Бишкек, 2011. - №1 (17). – 62-65-б.
2. **Эсенгелди кызы А.** Проблемы материнской смертности в Кыргызской Республике [Текст] / А. Эсенгелди кызы, Н.И. Акылбекова // Ж. Баласагын атындагы КУУнун жарчысы. Атайын чыгарылыш. – Бишкек, 2012. – 30-33-б.
3. **Эсенгелди кызы А.** Международный опыт развития медицинского страхования [Текст] / А. Эсенгелди кызы, Н.И. Акылбекова // Ж. Баласагын атындагы КУУнун жарчысы. Атайын чыгарылыш. – Бишкек, 2012. – 23-28-б.
4. **Эсенгелди кызы А.** SWOT-анализ фонда обязательного медицинского страхования Кыргызской Республики [Текст] / А. Эсенгелди кызы, Н.И. Акылбекова, А.Ж. Кенжекараева // Ж. Баласагын атындагы КУУнун жарчысы. Атайын чыгарылыш. – Бишкек, 2012. – 28-34-б.
5. **Эсенгелди кызы А.** Проблемы регулирования рождаемости в условиях глобализации [Текст] / А. Эсенгелди кызы, Н.И. Акылбекова // КМЮА жарчысы. – Бишкек: КМЮА. – 2012. – №23. – 80-84-б.
6. **Эсенгелди кызы А.** Теоретические аспекты социальной защиты населения [Текст] / А. Эсенгелди кызы, М.И. Хашимова // Ж. Баласагын атындагы КУУнун жарчысы. Атайын чыгарылыш. – Бишкек, 2013. – 493-497-б.
7. **Эсенгелди кызы А.** Уровень жизни населения Кыргызской Республики [Текст] / А. Эсенгелди кызы, А.А. Халикова // Ж. Баласагын атындагы КУУнун жарчысы. Атайын чыгарылыш. – Бишкек, 2013. – 489-493-б.
8. **Эсенгелди кызы А.** Отдельные аспекты социального страхования в Кыргызской Республике [Текст] / А. Эсенгелди кызы, Н.И. Акылбекова // Экономика жана финансы. – Бишкек, 2013. – № 2. – 35-41-б.
9. **Эсенгелди кызы А.** Финансовые потоки на социальные услуги [Текст] / А. Эсенгелди кызы, Н.А. Асанова, Г.Е. Пустовалова // Ж. Баласагын атындагы КУУнун жарчысы. – Бишкек, 2013. – № 2. – 46-53-б.

10. **Эсенгелди кызы А.** Финансирование образовательных учреждений [Текст] / А. Эсенгелди кызы, Н.А. Асанова, Г.Е. Пустовалова // Ж. Баласагын атындагы КУУнун жарчысы. – Бишкек, 2013. – № 2. – 273-281-б.
11. **Эсенгелди кызы А.** Теоретические аспекты развития народонаселения [Текст] / А. Эсенгелди кызы, А. Аттокурова, М. Таалайбек // Ж. Баласагын атындагы КУУнун жарчысы. – Бишкек, 2014. – № 2. – 102-106-б.
12. **Эсенгелди кызы А.** Нормативное правовое обеспечение и социальные показатели трудовой миграции населения КР [Текст] / А. Эсенгелди кызы, А.К. Аташова // Ж. Баласагын атындагы КУУнун жарчысы. – Бишкек, 2015. – № 2. – 40-43-б.
13. **Эсенгелди кызы А.** Некоторые аспекты обязательного социального страхования в Кыргызской Республике [Текст] / А. Эсенгелди кызы, Г.К. Тентимишева, Т. Болот // Евразия Илимий Бирикмеси, 2017. Т. 2. № 1 (23). – 143-146-б. <https://elibrary.ru/item.asp?id=28282533>
14. **Эсенгелди кызы А.** Влияние денежных переводов трудовых мигрантов на экономику Кыргызстана [Текст] / А. Эсенгелди кызы, Б.А. Султаналиева // Борбордук Азия өлкөлөрүндөгү бухгалтерлердин жана аудиторлордун Ысык-Көл форумунун кабарлары, 2018. № 4-2 (23). – 136-141-б. <https://elibrary.ru/item.asp?id=36716347>
15. **Эсенгелди кызы А.** Влияние валютных колебаний курса сома на благосостояние жизни населения [Текст] / А. Эсенгелди кызы, Э.У. Кулова // Борбордук Азия өлкөлөрүндөгү бухгалтерлердин жана аудиторлордун Ысык-Көл форумунун кабарлары, 2018. № 4-2 (23). – 142-145-б. <https://elibrary.ru/item.asp?id=36716348>
16. **Эсенгелди кызы А.** Финансовая деятельность государственных внебюджетных фондов Кыргызской Республики [Текст] / А. Эсенгелди кызы, Н.Ш. Шамыраторова, Т. Темирлан // Борбордук Азия өлкөлөрүндөгү бухгалтерлердин жана аудиторлордун Ысык-Көл форумунун кабарлары, 2018. № 4-2 (23). – 190-195-б. https://elibrary.ru/author_items.asp?authorid=977201
17. **Эсенгелди кызы А.** Финансирование социального сектора в Кыргызской Республике [Текст] / А. Эсенгелди кызы, Б.А. Султаналиева // Борбордук Азия өлкөлөрүндөгү бухгалтерлердин жана аудиторлордун Ысык-Көл форумунун кабарлары, 2019. № 2 (25). – 196-201-б. <https://elibrary.ru/item.asp?id=41291220>
18. **Эсенгелди кызы А.** Некоторые вопросы развития андеррайтинга в мире [Текст] / А. Эсенгелди кызы, Н.Ш. Шамыраторова // Борбордук Азия өлкөлөрүндөгү бухгалтерлердин жана аудиторлордун Ысык-Көл форумунун кабарлары, 2019. № 2 (25). – 238-242-б. <https://elibrary.ru/item.asp?id=41291229>
19. **Эсенгелди кызы А.** Некоторые аспекты финансирования Социального

- фонда Кыргызской Республики [Текст] / А.А. Саякбаева, А. Эсенгелди кызы, Б.А. Султаналиева //Тажик улуттук университетинин эл аралык илимий-практикалык конференциянын жыйнагы. – Душанбе. 2019. – 299-304-б.
20. **Эсенгелди кызы А.** Эмпирический анализ андеррайтинга инекопрых демопоказателей как фактор улущения качество жизни [Текст] / А.А. Саякбаева, А. Эсенгелди кызы, Н.Ш. Шамыратова // Борбордук Азия өлкөлөрүндөгү бухгалтерлердин жана аудиторлордун Ысык-Көл форумунун кабарлары. 2019. № 3 (26). – 145-151-б. <https://elibrary.ru/item.asp?id=42363520>.
21. **Эсенгелди кызы А.** Салык менеджментинин уюмдагы теориялык негиздери, Ысык-Көл Борбордук Азия өлкөлөрүнүн бухгалтерлеринин жана аудиторлорунун форуму. Эсенгелди к А., А. А. Саякбаева 2020. № 4 (31). ISSN: 1694-7347. 92-95 <https://elibrary.ru/item.asp?id=46162589>
22. **Эсенгелди кызы А.** Эффективность финансирования здравоохранения в Кыргызской Республике [Текст] / А. Эсенгелди кызы, У.А. Молдакунов, Н.А. Асанова, Г.С. Сапаралиева // Научные стремления. 2020. № 27. – 32-35-б. <https://elibrary.ru/item.asp?id=43074646>
23. **Эсенгелди кызы А.** Отдельные аспекты финансирование социального страхования населения в КР в период пандемии COVID-19 [Текст] / А. Эсенгелди кызы, Т. Таалайбек, И.Т. Медетбекова // Актуальные вопросы современной экономики. 2021. № 12. – 1076-1084-б.
24. **Эсенгелди кызы А.** Отдельные аспекты финансового контроля за использованием бюджетных средств в Кыргызской Республике [Текст] / А.А. Саякбаева, А. Эсенгелди кызы, Ж.Ш. Шералиева // Борбордук Азия өлкөлөрүндөгү бухгалтерлердин жана аудиторлордун Ысык-Көл форумунун кабарлары. 2021. № 2 (33). – 402-409-б. <https://elibrary.ru/item.asp?id=47580234>
25. **Эсенгелди кызы А.** Социальные услуги как фактор развития человеческого фактора [Текст] / А.А. Саякбаева, А. Эсенгелди кызы, Н.И. Акылбекова // Актуальные вопросы современной экономики. 2022. №3. – С. 24-29
26. **Эсенгелди кызы А.** Тенденции развития образовательных услуг и их финансирование в КР [Текст] / А. кызы Эсенгелди, Н.И. Акылбекова // Актуальные вопросы современной экономики. 2022. №3. – С. 92-96.

РЕЗЮМЕСИ

Эсенгелди кызы Алтынайдын "Кыргыз Республикасындагы социалдык кызмат көрсөтүүлөрдү статистикалык талдоо" темасындагы экономика илимдеринин кандидатынын 08.00.12 адистиги боюнча илимий даражасын изденип алуу боюнча диссертациясы-бухгалтердик эсеп, статистика

Негизги сөздөр: социалдык сектор, саламаттык сактоо, билим берүү, адамдык капитал, мамлекеттик бюджеттин чыгашалары, медициналык кызматтар, жыл ичинде амбулатордук оорулуулардын келүү саны, билим берүү кызматтары,

Изилдөөнүн объекти болуп Кыргыз Республикасынын социалдык сектору саналат.

Изилдөөнүн предмети болуп социалдык кызмат көрсөтүүлөр саналат.

Изилдөөнүн максаты жана милдеттери. Диссертациялык изилдөөнүн максаты Кыргыз Республикасында социалдык кызмат көрсөтүүлөрдү статистикалык талдоонун негизинде адамдык капиталдык сапатын жогорулатууга багытталган Кыргыз Республикасындагы социалдык кызмат көрсөтүүлөрдү өнүктүрүүнүн негизги багыттарын иштеп чыгуу болуп саналат.

Изилдөөнүн методдору: жалпы илимий жана статистикалык изилдөө методдору: абстракттуу-логикалык, салыштыруу, түзүмдүк-функционалдык мамилелер, графикалык методдор, корреляциялык-регрессиялык метод, статистикалык болжолдоо методдору, топтоштуруу методдору.

Алынган натыйжалар жана алардын жаңылыгы:

– социалдык кызмат көрсөтүүлөрдү өнүктүрүүнүн теориялык, уюштуруучулук жана жөнгө салуучулук негиздерин аныктоонун жана жалпылоонун негизинде «социалдык кызмат көрсөтүү» автордук аныктамасы берилди;

– Кыргыз Республикасынын калкынын жашоо деңгээлинин көрсөткүчтөрү социалдык кызмат көрсөтүүлөрдү өнүктүрүүнүн индикаторлору катары статистикалык жактан талдоого алынды;

– көп фактордуу корреляциялык-регрессиялык талдоо, Кыргыз Республикасында билим берүү кызмат көрсөтүүлөрүнүн өнүгүшүн статистикалык талдоо;

– 2035-жылга чейинки мезгилде Кыргыз Республикасында адам капиталык өнүктүрүүнүн статистикалык көрсөткүчтөрүн болжолдоо баалоо;

Пайдалануу даражасы: изилдөөнүн натыйжалары Ж. Баласагын атындагы КУУда апробацияланды. Социалдык кызмат көрсөтүүлөрдү өнүктүрүүгө багытталган практикалык сунуштамалар.

Колдонуу чөйрөсү: изилдөөнүн натыйжалары КР социалдык сектор маселелери менен иштеген министрликтеринин, ведомстволорунун ишинде пайдаланылышы мүмкүн. Диссертациянын негизги жоболору ошондой эле

РЕЗЮМЕ

диссертации Эсенгелди кызы Алтынай на тему «Статистический анализ социальных услуг в Кыргызской Республике» на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.12 – бухгалтерский учет, статистика

Ключевые слова: социальный сектор, здравоохранение, образование, человеческий капитал, расходы государственного бюджета, медицинские услуги, количество посещений амбулаторных больных за год, образовательные услуги,

Объектом диссертационного исследования является социальный сектор Кыргызской Республики.

Предметом исследования являются социальные услуги.

Цель и задачи исследования. Целью диссертационной работы является на основе статистического анализа социальных услуг в Кыргызской Республике разработать основные направления развития социальных услуг в Кыргызской Республике, на повышение качества человеческого капитала.

Методы исследования: общенаучные и статистические методы исследования: абстрактно-логический, сравнительный, структурно-функциональный подходы, графические методы, корреляционно-регрессионный метод, методы статистического прогнозирования, методы группировки.

Полученные результаты и их новизна:

- на основе определения и обобщения теоретических, организационных и регулятивных основ развития социальных услуг дано авторское определение «социальная услуга»;
- диагностика статистических систем анализа социальных услуг зарубежных стран и международных организаций;
- статистический анализ показателей уровня жизни населения Кыргызской Республики как индикаторов развития социальных услуг;
- многофакторный корреляционно-регрессионный анализ влияния показателей услуг здравоохранения статистический анализ развития услуг образования в Кыргызской Республике;
- прогнозные оценки статистических показателей развития человеческого капитала в Кыргызской Республике на период до 2035;

Степень использования: результаты исследования апробированы в КНУ им. Ж. Баласагына. Практические рекомендации направлены на развитие социальных услуг в Кыргызской Республике.

Область применения: результаты исследования могут использоваться в работе министерств и ведомств, занимающихся вопросами социального сектора в КР.

SUMMARY

dissertation of Esengeldi kyzy Altynai on the topic "Statistical analysis of social services in the Kyrgyz Republic" for the degree of candidate of economic sciences in the specialty 08.00.12 - accounting, statistics

Keywords: social sector, healthcare, education, human capital, state budget expenditures, medical services, number of outpatient visits per year, educational services,

The object of the dissertation research is the social sector of the Kyrgyz Republic.

The subject of the study is social services.

The purpose and objectives of the study. The purpose of the dissertation is to develop the main directions of development of social services in the Kyrgyz Republic on the basis of statistical analysis of social services in the Kyrgyz Republic, to improve the quality of human capital.

Research methods: general scientific and statistical research methods: abstract-logical, comparative, structural-functional approaches, graphical methods, correlation-regression method, statistical forecasting methods, grouping methods.

The results obtained and their novelty:

- based on the definition and generalization of the theoretical, organizational and regulatory foundations of the development of social services, the author's definition of "social service" is given;

- diagnostics of statistical systems for the analysis of social services of foreign countries and international organizations;

- statistical analysis of indicators of the standard of living of the population of the Kyrgyz Republic as indicators of the development of social services;

Multifactorial correlation and regression analysis of the impact of health care indicators statistical analysis of the development of education services in the Kyrgyz Republic;

- forecast estimates of statistical indicators of human capital development in the Kyrgyz Republic for the period up to 2035;

Degree of use: the results of the study were tested at the KNU named after J. Balasagyn. Practical recommendations are aimed at the development of social services in the Kyrgyz Republic.

Scope of application: the results of the study can be used in the work of ministries and departments dealing with the social sector in the Kyrgyz Republic.